

NU & DÅ

FÖR MEDLEMMAR I VÄSTERVÅLA (SOCKENS) HEMBYGDSFÖRENING

5-2017

’För en levande landsbygd med känd historia’

Årgång 1

Föreningens nya tidning fick ett så överväldigande positivt mottagande bland medlemmarna att redaktionen inte kan avhålla sig från att göra ett femte nummer, trots att vi bara hade planerat för fyra. Samtidigt får vi möjlighet att önska alla

God Jul och Gott Nytt År

Hembygdsföreningens morgondag

Hembygdsföreningen äger idag information om fler än 6000 människor som har levt här i socknen från 1500-talet och fram till våra dagar. Föreningen har också information om ca 500 boplatser, de flesta fortfarande bebodda men många nedlagda och delvis glömda. Till detta kommer samlingar med några tusen föremål, dokument och bilder.

Föreningen har också till uppgift att informera bygdens folk om allt detta. Vi behöver kunna kommunicera på olika sätt.

I våra dagar är det en självklarhet att man måste använda datorbaserade hjälpmedel för att hantera allt detta, och för att lämna information vidare till kommande generationer.

Situationen i föreningen idag är att vi har en enda person som är insatt i hela den digitala delen av verksamheten. Den personen är jag själv, och jag är bekymrad över vad det kan innebära i framtiden.

Även om jag hoppas få fortsätta mitt arbete länge än, skulle jag därför vilja sprida kunskapen om den digitala hembygdsföreningen till medlemmarna.

Om ingen i föreningen har en aning, så lär man få starta på nytt igen den dagen mitt huvud inte fungerar längre. Om några åtminstone känner de stora dragen, så går det lättare att komma igång. Om några faktiskt är insatta, så behöver det inte bli något problem alls.

Jag vill därför arrangera ett seminarium där jag berättar om allt som ingår i vår digitala förening. Åtminstone i en första omgång skall det **inte** vara någon djupdykning i teknik. Målet är att skapa förståelse för helheten. Jag menar att detta går att göra så att både allmänt nyfikna och väl initierade kan hänga med. Jag tänker att det kunde ske i januari eller februari. Men först vill jag veta hur många som vill vara med, det kanske behövs flera tillfällen. Anmäl dig senast 10 januari!

Hans

Är du inte medlem?

Betala medlemsavgiften 100 kr (för 2018) till föreningens bankgiro enligt nedan. Meddela namn och adress, samt e-mailadress om du har, till Hans Philip

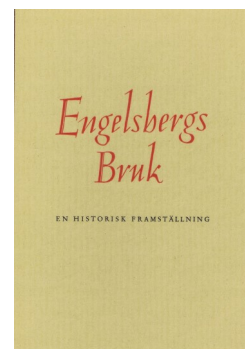
Medlemsstatistik

Läget 2017-12-12:

Antal medlemmar	219
Antal Kvinnor	117
Antal män	102
Medellålder	70 år
Nya 2017	42 st!

Bokförsäljning

Föreningen har ett antal exemplar av standardverket om Engelsbergs Bruks historia av Petrus Norberg.

Numrerad upplaga, häftad, osprättad, i box av kartong. 600 kr plus frakt. Kontakta någon av oss i redaktionen!

Nästa nummer

Beräknas komma i slutet av februari eller början av mars, kombinerat med kallelse till årsmöte.

Utgivare Västervåla Hembygdsförening
Org nr 879000-3837
Bankgiro nr 5619-7783
Websida www.vastervåla.nu

Redaktion:
Lollo Horn
Hans Philip

lob@varbacka.se
hans@gardebo.nu

070-605 35 60
070-540 34 87

Hösten 2017

Restaurering av Emilie Kristina Erikssons gravkors

I förra numret av Nu & Då skrev Hans om masmästaren i Trummelsberg och hans unga dotter Emilies alltför tidiga död. Hans hade en förhoppning om att någon i Hembygdsföreningen skulle ha möjlighet att restaurera det rostiga korset som masmästaren tillverkat till minne av sin dotter.

Redan den 22 augusti försvann korset, för att 3 dagar senare åter vara på plats, blästrat och nymålat, lagom till den fornminnesvandring som planerats äga rum lördagen i samma vecka.

Björn Clasénus och Mats Källstig gjorde ett utmärkt jobb!

Höstens Fornminnesvandring

Lördagen den 26 augusti samlades 2 nyfikna katter från Kaplansgården och 25 intresserade personer på kyrkogården för att höra mer om bygdens tidigare verkssamma människor och deras livsöden och gärningar.

Hans hade valt ut ett antal gravar och guidade oss, delade ut informationsblad och berättade fängslande om de personer som många av oss hört talas om genom åren men kanske inte riktigt fått en helhetsbild av.

Flera i gruppen kunde komplettera både mustigt och färgstarkt om sina anfäder, vilket ledde till att vandringen blev spännande, allvarsam men även skratfylld.

Efter vandringen samlades vi vid Hembygdsgården och njöt av medhavd kaffekorg och ett underbart solsken i sensommarvärmen.

Samtalen om gamla tider fortsatte och vi fick veta mer om både bygden och de människor som verkat här omkring.

Samling vid Dunshammarmuseet

På kvällen den 1 september anordnade Musik- och kulturföreningen och Hembygdsföreningen tillsammans en sammankomst vid Dunshammarmuseet med medhavd mat och dryck. Ett tjugotal personer slöt upp och lyssnade bl.a. på Gudrun Söderberg som entusiastiskt berättade om den urgamla järnhanteringen.

I eldkorgens sken underhöll trubaduren Rauno Asplund med allt från Dan Andersson och Cornelis Vreeswijk till lite mer ekivoka visor. Alla uppskattade hans fina framträdande och bredd på repertoar! Det berättades historier, skrattades och sjöngs tills mörkret lade sig och alla trevade hemåt efter en verkligt lyckad kväll.

Visst vore det trevligt med fler samarrangemang framöver!

Höstens städdag

En vacker lördagsförmiddag den 30 september träffades ca 10 personer för att ”vinterbona” Hembygdsgården. Bänkar bars in i ladon, lås sågs över, midsommarstång togs ner, småreparationer mm utfördes.

Snart blev det dags för kaffepaus med hembakt och lite planering och trevligt småprat.

Taknocken på Smedjan var otät, material byttes ut och taket fick nyanockpannor.

Stefan och Anders på topp!

Efter väl förrättat värv bjöds på enkel lunch och vi tittade på det inköpta takmaterialet till nytt tak på Skrap-hagslogen.

Vi åt direkt från pannorna!

Lars Ramnell och Hans bestämde dag för att ta ner de gamla tegelpannorna inför takläggarfirmans arbete senare i höst.

När det så var dags att montera takpapp, visade det sig att någon förbipasserande passat på att stjäla alla fyra rullarna. Händelsen polisanmäldes och försäkringsbolag har kontaktats.

Trist att sådant ska behöva hända...

Fredagsmys på Går'n

Den 13 oktober var det så åter dags för allsång med medhavd matbit o dryck därtill. Som vanligt var det fullsatt och Petter Oskarsson ledde åter sångerna, både på gitarr och vokalt.

Stämningen var på topp, härlig samvaro, lättsamma sånger och mysigt i brasans sken. Gudrun Söderberg höll som vanligt i lotteriet, Hjördis Gustafsson hade bakat toscakaka till kaffet, allt var mycket uppskattat.

Pentryt

Nästa år har jag varit aktiv i Hembygdsgården i två år och upplevt så mycket intressant, lärorikt, skojigt och engagerande.

Vilka underbara och intressanta människor det finns i vår bygd, unga som gamla!

Eftersom jag arbetat första halvan av mitt yrkesverk-samma liv på hotell, värdshus och restauranger, både i produktionen och i driften av verksamheterna, så har jag en gedigen erfarenhet av logistik, planering och organisation av kök och matsalar.

De få gånger jag varit involverad i arbetet i pentryt har jag känt förvirring och haft svårt att hitta, trots det lilla utrymmet.

Jag började fundera på en förbättring och rådfrågade flera medlemmar som är aktiva idag och som varit med tidigare om hur de upplevde arbetet i pentryt.

Det visade sig att slagbordet som stod i pentryt användes till styrelsemöten tidigare och att det helt enkelt blivit kvar som avställningsyta.

De som arbetat i pentryt har jobbat på och gjort ett jättejobb med bristande arbets- och lagringsytor.

Jag föreslog några förändringar som vi diskuterade. Slutligen resonerade vi om vilka krav kommande aktiviteter kommer att ställa på pentryt och hur vi ska planera för dessa.

Hans och jag gjorde en skiss över hur utrymmet i pentryt maximalt skulle kunna utnyttjas utan att folk sprang på varandra.

Jag visade denna skiss för några medlemmar, bland andra Hjördis Gustafsson. Hon berättade då att hon och hennes man Gunnar, 1988 var delaktiga i att flytta timmerstugan som pentryt är beläget i, från Kaplansgården till Hembygdsgården.

Därefter ordnade Gunnar köksinredning genom ett byggföretag som renoverade lägenheter i Fagersta. Han monterade in snickerier och vitvaror och Hjördis spikade panel och lade in matta i kök och toalett. Vilket fantastiskt arbete de utförde, jag hade ingen aning om detta! Tyvärr finns inga foton från arbetet.

Hjördis tittade nu på skissen och ställde sig positiv till förändringen i pentryt.

Vänstra delen av "nya" pentryt

Nöjda med att förändringen föll i god jord, skred Hans och jag till verket första veckan i november. Vi rev och rörde, Hans fixade hyllplan, monterade hyllor och arbetsbänk, flyttade kylan och körde iväg byggspillet. Jag organiserade placering av kaffehantering, smörgåsmat- och kaffebrödsberedningen, sorterade porslin, engångsartiklar, köksredskap och städade efter oss.

Vi upplevde båda att pentryt blivit större och mycket mer logistiskt. Förhoppningsvis kommer detta att leda till att fler kommer att tycka att det är roligt att hjälpa till vid olika arrangemang.

Högra delen av "nya" pentryt

Adventsgudstjänst

Till skillnad från föregående år, förlades gudstjänsten och adventskaffet på Hembygdsgården till den första advent i stället för, som tidigare, andra advent.

Kanske var detta anledningen till att det var något färre deltagare i år, 24 personer istället för ett fullsatt hus som det brukar vara.

Det var ändå lika stämningsfullt och trevligt som tidigare år med gudstjänst, lotteri och hembakt bröd till kaffet

Tillbakablick

Tänk, vilket fantastiskt år det har varit i vår fina Hembygdsgård igen! Det kan vi dels tacka alla våra besökare för som kommer på våra skilda arrangemang, dels våra fantastiska, ideellt arbetande aktiva medlemmar som ställer upp i alla väder och bidrar till att vi har en levande Hembygdsgård med både fin historia och fin gemenskap.

Lollo

Fragment från förr

Skrivargården

I NU&DÅ nr 2 detta år, nämndes att Skrivargården för länge sedan var **en** gård, men från 1687 blev två. I den notisen ställdes frågan om hur det gick till när det åter blev en gård.

Vid Laga skiftet 1857 ägdes den västra gården av Bruksägaren CG Timm på Engelsbergs bruk och den östra av Bruksidkaren Per Alfred Pettersson.

Sedan ägorna skiftats, hamnade Timms byggnader på Petterssons mark. Timm ålades att flytta dem, och en noggrann redovisning av kalkylen för det projektet ingår i skiftesdokumentationen. Vart dessa byggnader flyttades är ännu inte känt. Nu fanns det därmed **två** egendomar, men bara ett boställe.

Pettersson bodde kvar till 1860, då han sålde till Karl Erik Öström. Han sålde sedan vidare till Karl Erik Westling från Norr Västansjö. Året var då 1863. Vem av dessa båda som ändrade namnet till Odensnäs är oklart.

1870 fick Westling möjlighet att köpa delar av Engelsbergs bruk, vilket ledde till att Skrivargården nu blev **en** egendom och **en** boplatz, med namnet Odensnäs.

Westling avled 1881 och änkan bodde kvar till 1887 då Gustav Thorell köpte egendomen och byggde den byggnad som idag är känd som Odensnäs.

Barnadödlighet

Detta kan inte anses vara en undersökning av vetenskaplig kvalitet eftersom kyrkböckerna inte håller samma standard år från år. Men siffrorna är absolut tillräckligt säkra för att dra slutsatser om hur det såg ut i stora drag.

Födelseböcker och dödböcker i vår socken har studerats för 4 valda årtal. Valet av år är delvis styrt av att underlaget har varit någorlunda lätt läsbart, i syfte att minska osäkerheten.

År	Födda	döda före 2 år	%
1721	17	4	24
1771	25	7	28
1821	19	6	32
1871	46	5	11

En intressant utveckling av detta ämne finns bla på <https://forum.genealogi.se/index.php?topic=131427.0>

Påvelsbo

Den 2:e februari 1632, strax innan Gustav II Adolf dog, gifte sig Olof Larsson i Västanberg med Margareta Påffuelsdotter i Påffuelsbo. Detta senare boställe var okänt för mig innan jag stötte på den notisen. Att Påffuel var en gammal stavning för mansnamnet Påvel var inte så svårt att inse. Inte heller att Margaretas far hette så och att han var född på 1500-talet. Men var de bodde visar sig vara en gåta.

I födelseboken kan man se att det föddes 5 barn med efternamn Olofsson eller Olofsdotter i Påvelsbo. Man kan nog utgå från att Olof och Margareta var föräldrar.

Margareta uppträder också flera gånger som dopvittne till andra barn.

Utöver denna familj om 7 personer, kan man hitta två personer som i dödboken anges ha dött i Påvelsbo. Den ene är Erik Staffansson som på flera andra ställen sägs bo i Västanberg.

Alla förekomster av namnet Påvelsbo i kyrkböckerna sker i närheten av att Västanberg och Dunshammar nämns. En gissning är därför att dessa tre boplatser låg nära varandra, men det kan inte betraktas som en slutgiltig sanning.

Den minsta lilla ledtråd till denna gåtas lösning är efterlängtat!

Bokrecension

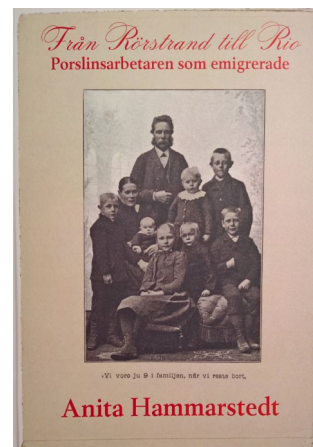
Anita Hammarstedt har givit ut en bok med titeln "Från Rörstrand till Rio". Den handlar om en familj från Ängelsberg som i slutet på 1800-talet söker en bättre tillvaro, först på porslinsfabriken i Stockholm sedan i Brasilien.

Mannen i familjen arbetade från början på stationen och man bodde i stationshuset, det gamla trähuset kan man förstå. Den första delen av boken är faktiskt Ängelsbergshistoria och klart läsvärd ur det perspektivet. Tyvärr är det bara 6 sidor ungefär.

Den följande skildringen av livet i Rörstrand och i Brasilien handlar om kampen för överlevnad. Familjen möter inte bara vänliga människor. Förmågan att uthärda motgångar är stor.

Skildringen känns trovärdig, tyvärr kan man säga. Läs och begrunda!

(Boken kan köpas, bla från Bokus)

Skytteförening

Arne Norling tycktes vara den ende som visste om att det har funnits en skjutbana i Ängelsberg. I oktober 2010 visade han mig den, eller det som finns kvar. Den låg i skogen ovanför Dybäcks källa eller bakom Hvilan, beroende på hur man ser det. Det var ju en någorlunda ambitiös anläggning med blinderingsvall och tavelställ. Lite senare gjorde en grupp ur Hembygdsföreningen ett besök på platsen. Det underliga är att ingen tycks känna till att det fanns en skytteförening, eller vilka som var med i den. Vet du?

Alias

Såvitt känt, har alla människor, åtminstone i Sverige, ett "officiellt" namn som man tilldelas vid födseln. Karin och Karl är välkända exempel.

Men utöver det, får många ett alternativt namn, ofta i vuxen ålder. Dessa alias (= "även kallad" enl SAOL) kan indelas i två grupper: öknamn och smeknamn. Det ena karikerar ofta någon egenskap hos personen, det andra visar omtanke eller kärlek.

Förekomsten av dessa alias kan naturligtvis sägas vara en del av bygdens kultur, och är därför intressant för projektet Wålabor Förr.

Här några exempel:

- * Katt-Gustav, Obenning, känd för sina katter
- * Blind-Lisa, hustru till blinde mannen Anders
- * Bläck-Lasse, bläckade träd i skogen
- * Greven, Trummelsberg
- * Epa, Sörby
- * Knyt-Gustav, Halvarsviken

Om läsaren känner till andra sådana exempel, eller vet något om exemplen ovan, så är Hans mycket intresserad av tips!

Många giften

Anders Andersson var en ovanlig man. Inte för att han hette Anders Andersson och inte för att han bodde på Uddens torp som inte finns längre. Att han fick 10 barn var inte heller något ovanligt på 1600-talet. Nej, det ovanliga med honom blir tydligt först i vår tid.

I Wålabor Förr-projektets databas finns fn ca 6200 personer. Av alla dessa är det bara Anders Andersson som vi med säkerhet vet har varit gift 4 gånger! Dödboken berättar hela historien.

Han föddes i Dunshammar i juli 1634 som son till Anders Ambrusson och Ingeborg Andersdotter. En detalj i det sammanhanget är att Englika i Västanberg och Olof Larsson i Påvelsbo var dopvittnen. Påvelsbo är ett boställe som nämns i annan artikel.

Första hustrun var Margareta Knutsdotter från Godkärra. De gifte sig 1666 och levde tillsammans i 26 år och fick 8 barn, av vilka 1 son och 3 döttrar överlevde fadern. Hon blev 90 år.

Andra hustrun var Kerstin Kälvastdotter från Stabäck som han levde tillsammans med i 6 år och fick 2 döttrar. Hon dog i bröstsjuka vid 43 års ålder.

Tredje hustrun var Elisabet Abelsdotter från Finnbo med vilken han levde i 17 år. Hon blev 76 år.

Sista hustrun blev Karin Matsdotter från Västanfors. De gifte sig 1719 när han var 85 år gammal och hon 58. Det äktenskapet blev inte så långvarigt. De sista tre åren var han sjuklig och till stor del sängliggande. Men hon överlevde honom med 11 år.

Uddens torp

När detta torp etablerades och av vem är inte känt, men under perioden 1666 till 1724 hette ägaren Anders Andersson. Hans levnad sammanfattas i annan artikel.

Den sista som bodde i Uddens torp tycks ha varit änkan Kristina Jönsdotter, född 1697. Hon flyttade till Sura 1778 och efter det syns inte torpet i husförhörlängderna. Däremot finns platsen med i handlingarna från Laga skiftet 1845, men utan namn och bara som en del av Djupnäs.

Idag är platsen fornminne, med beteckningen RAÄ Västervåla 172. Mer info om fornminnet finns på

1698 (19-VÄL-8)

2017

Generationer

Ericus Magni var född 1580 och var kyrkoherde här i socknen i början av 1600-talet. Han har redan tidigare synts i detta blad, med inte alltför smickrande omdömen. Men han kanske inte ens själv visste vad han åstadkom!

Databasen som används för projekt WålaborFörr har fått en ny funktion. Den kan nu skriva en lista på alla kända ättlingar till en angiven person. Med kända menas här att de är registrerade i databasen, vilket i sin tur betyder att de har levt här i socknen åtminstone någon del av livet.

När man på så vis gör en lista över kyrkoherdens ättlingar, finner man 12 generationer med 196 personer, varav 10 fortfarande lever, såvitt känt. Det har han åstadkommit, trots att han inte kunde katekesen! Ändå hade han bara två barnbarn. Som sagt, kända personer. Det kan ju finnas fler som ännu inte är kända av projektet.

Kyrka

Gren av kristendomen

När kristendomen kom till vårt land är svårt att få ett entydigt svar på. Det tycks handla om perioden mellan 800-1200, dvs i slutet av järnåldern eller i medeltidens början.

Då måste den ha varit katolsk eftersom protestantismen inte uppstod förrän med Martin Luthers teser i Wittenberg 1517. Sverige var alltså katolskt i 300 år eller mer.

Men Sveriges övergång från katolicism till protestantism startade redan vid Riksdagen i Västerås 1527 då det bestämdes att den lutherska läran skulle gälla i landet. Rent kommunikationsmässigt borde förändringen kunna nå våra trakter fort, men rimligen fanns det ett motstånd mot förändring, som det brukar göra.

Men detta var ju bara den andra förändringen i samhällets syn på livsfrågorna.

Vid Långgärdet finns spår efter ett gravfält från järnåldern eller tidigare. Då var det inte kristendomen som gällde, utan vad som kallas asatron, vad det sedan innebär.

Vi har någon kunskap om mänskliga aktiviteter i området ända från 300-talet. Blästerugnarna vid Dunshammar, det ovannämnda gravfältet, stockbåten från 1000-talet och bynamnen som till stor del kan dateras till 1300-talet. Men vi vet så lite om vilken livsåskådning människorna på den tiden hade.

Kyrkobyggnaden

Vi vet att det gjordes en biskopsvisitation i Västervåla 1628. Den visade att träkyrkan med spåntak var i dåligt skick och man beslutade bygga en ny. Från den visitationen vet vi också att den gamla byggnaden hade tre dörrar av trä och en av järn. Vi har en sådan järndörr på Hembygdsgården idag, och tror oss veta att det är den!

Vi vet också att den nya kyrkan stod klar omkring 1640. Man kan se av samtida dokumentation att den hade fått fler bänkrader och att man hade gjort en insamling till en ny klocka. Den kyrkobyggnaden har därefter en sådan dokumentation att vi kan anse det som säkert att den låg på den plats där dagens kyrka ligger.

Men, en intressant fråga är var den utdömda kyrkan låg. Visitationsprotokollen säger inget om läget.

Om vi nu tror oss veta att kristendomen fanns här i slutet av 1100-talet, men att vi inte har säker kunskap om kyrkans plats före 1640, så har vi ett kunskapsglapp på åtminstone 400 år!

Jättarnas roll

Den lokala traditionen berättar att människorna i Våladalens ville bygga en kyrka i området öster om Långgärdet. Fortfarande idag, finns en plats där som kallas Kapellbacken. Men detta gillades inte av jättarna på Landsberget som kastade sten på människorna så att de drog sig längre upp i dalen med sitt bygge.

Döm själv om detta kan vara riktigt! Men ortnamn brukar ha en orsak. Namnet Kapellbacken kan ju ha influerats av denna skrönan. Men det kan också vara en påminnelse om ett kapell i en avlägsen forntid.

Bilden hämtad från Riksantikvarieämbetets web, Fornsök.

Den förklaring som ges där är följande:

"Plats med tradition. I ytan enstaka stenar 0.4-0.6 m l och 0.3-0.6 m br. Kan vara rester av två husgrunder (ÖNÖ-VSV) och (N-S). Den första kyrkan skulle byggas på kapellbacken, men trollen i Landsberget (i V delen av socknen) som inte kunde tåla en kristen klockeringning, rev ner på natten det som man byggde på dagen. Då fästes ett gyllene kors mellan två oxar som fick gå vart de ville. Korset fastnade i en rishög och här byggdes kyrkan, där den nu ligger (hem äg Harry Brusling, Dunshammar)."

”Greven”, dvs Hyttarbetaren Johan Erik Jansson, född 1840 från Trummelsberg, är på väg till USA, men hälsar på hos Wretströms i Vretarne för att ta farväl.

Familjen fick 6 barn, varav Anna Sofia bara blev 3 månader gammal. Äldsta dottern Amanda Carolina flyttade till Nord Amerika 1888, bara 19 år gammal. Sönerna Axel Robert och August Henning tycks ha blivit kvar i Sverige. Ludvig Teodor flyttade 1902 och resten av familjen utvandrade till Nordamerika 1903-04-25. Enligt uppgift slog man sig ner i Worcester, Massachusetts.

De fyra på vagnen bör således vara Johan Erik, hustrun Brita Wretlind, sonen Gustav Leonard samt en okänd. Observera att det finns en mindre kärra bakom!

Sjöbergsgården eller Stora Ennora. Det finns mer information om denna byggnads historia på Hembygdsföreningens websida under rubrikerna WålaborFörr/Berättelser/Ennoras historia